

แบบสำรวจแหล่งศิลปกรรม (ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่ง) วัดหนองข้างทอง

๑. ที่ตั้ง

วัดหนองข้างทอง หมู่ที่ ๕ บ้านทุ่งขุนน้อย ตำบลแจระแม อำเภอมืองอุบลราชธานี
จังหวัดอุบลราชธานี
พิกัด (UTM หรือ ละจิจูด/ลองจิจูด) ๑๕.๒๗๒๓๐, ๑๐๔.๗๘๐๐๒

๒. ประเภทแหล่งศิลปกรรมและโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่ง

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่ง จำนวน ๒ หลัง จัดเป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ หลังหนึ่งสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๒

๓. ประวัติความเป็นมา

๓.๑ ประวัติวัดและสถานที่เก็บรักษาธรรมาสน์ตั้งขาสิ่ง

วัดหนองข้างทองเป็นวัดราษฎร์ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีเนื้อที่ ๑๕ ไร่ ๓ งาน ๙๐ ตารางวา เดิมชื่อวัดทุ่งหนองข้างทอง หลังจากตั้งบ้านทุ่งขุนน้อยเป็นปึกแผ่นแล้ว นายสงค์ ทูลศิลป์ กับชาวบ้านต้องการตั้งวัดประจำหมู่บ้าน จึงไปขอคำปรึกษาพระครูวิโรจน์รัตโนบล (รอด นนตโร) เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี เจ้าอาวาสวัดทุ่งศรีเมือง พระครูวิโรจน์รัตโนบลรับเป็นประธานสร้างวัด ดำเนินการแผ้วถางจับจองที่ดินด้านตะวันออกของหมู่บ้านซึ่งเป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์อยู่ติดกับหนองข้างทอง หรือ หนองเขื่อนข้าง สร้างเป็นสำนักสงฆ์ ตั้งชื่อตามชื่อหนองว่า วัดทุ่งหนองข้างทอง ภายหลังตัดคำว่าทุ่ง เป็นวัดหนองข้างทอง นิมนต์ญาชาไทจากวัดบ้านเขือก มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรก เมื่อราวปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ปัจจุบัน พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเสวี (น.ธ.เอก, ป.ธ.๓, พธ.บ., ศศ.ม., Ph.D.) เป็นเจ้าอาวาส รูปที่ ๗

อุโบสถวัดหนองข้างทองสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๙ โดยมีพระครูเมตตาวรรคคุณ (พรหมา ชาคโร ศิลาอ่อน) เจ้าคณะอำเภอกุดชุมพภูมิ เป็นผู้นำในการสร้างร่วมกับชาวบ้านแทนสมหลังเดิม แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๓๘

วิหารหรือหอแจกหลังเดิมเป็นโบราณสถาน ภายในมีพระพุทธรูปปูนปั้น ๓ องค์ มีจิตรกรรมฝาผนัง ที่งดงาม เป็นที่เก็บรักษาธรรมาสน์ตั้งขาสิ่ง

๓.๒ ประวัติธรรมาสน์ตั้งขาสิ่ง

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งของวัดหนองข้างทอง จำนวน ๒ หลัง รูปแบบศิลปกรรมมีความคล้ายคลึงกันกับธรรมาสน์บุษบกและธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งของวัดทุ่งขุนใหญ่ และวัดหนองไหลซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งหลังที่ ๑ เก็บรักษาไว้ในอุโบสถ ไม่มีพนักพิง มีรูปแบบคล้ายคลึงกับธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งของวัดทุ่งขุนใหญ่ น่าจะเป็นฝีมือช่างกลุ่มเดียวกัน

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งหลังที่ ๒ เก็บรักษาไว้ในวิหารหรือหอแจกหลังเก่า ที่พนักพิงรูปใบเสมามีจารึกอักษรไทยจำนวน ๖ บรรทัด ปกรณ ปุกหุด ได้คัดลอกตามอักษรวิธีเดิมความว่า

ปีมะแมเอกศก
พ.ศ. ๒๔๖๒
ข้าพเจ้าท่านคำขาว
ได้พาอันเตวาสิกษย์
สร้างโรงอุโบสถ
ในงานกฐินไหล ๆ

จารึกที่ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งหลังที่ ๒ นี้ระบุว่าสร้างใน พ.ศ. ๒๔๖๒ ปีมะแม เอกศก (จุลศักราช ๑๒๘๑) ผู้สร้างคือท่านคำขาว พร้อมด้วยอันเตวาสิก (ลูกศิษย์) สร้างโรงอุโบสถ (คือธรรมาสน์ตั้งขาสิ่ง) ในงานกฐินไหล

ท่านคำขาว (พระครูคำขาว) เป็นเจ้าอาวาสวัดหนองไหล และมีธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งซึ่งท่านสร้างรูปแบบเดียวกันในวาระเดียวกันนี้อยู่ที่วัดหนองไหลอีก ๑ หลังด้วย

๓.๓ รูปแบบทางศิลปกรรม

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งวัดหนองข้างทองหลังที่ ๑ เก็บรักษาไว้ในอุโบสถ อยู่ด้านหลังพระประธาน สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง ประกอบด้วยส่วนขาสิ่ง ส่วนฐานบัว และส่วนพื้น ประดับตกแต่งด้วยการแกะสลักทาสีชาด ลงรักปิดทอง เขียนลายรดน้ำ เป็นลายเครือเถาและลายกนก

ลักษณะโดดเด่นของธรรมาสน์หลังนี้ ที่ขาสิ่งเป็นรูปหน้าสิงห์กึ่งยักษ์ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่พบในบ้านทุ่งขุนใหญ่และบ้านทุ่งขุนน้อยเท่านั้น มีขนาดความสูง ๔๘ เซนติเมตร กว้าง ๘๔ เซนติเมตร ยาว ๘๘ เซนติเมตร

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งหลังที่ ๒ เก็บรักษาไว้ในศาลาการเปรียญหลังเดิมซึ่งปัจจุบันใช้เป็นวิหาร สร้างด้วยไม้จริง ประกอบด้วยส่วนขาสิ่ง ส่วนฐานบัว ส่วนพื้นและพนักพิง ประดับตกแต่งด้วยลายพิมพ์รัก กระแหะเป็นลายดอกประจายาม ลายเกล็ด ลายแข่งสิงห์ ลงรักปิดทองประดับกระจก เขียนลายรดน้ำบนพื้นชาดด้านหลังพนักพิงทรงใบเสมา ปันหน้าสิงห์เพิ่มเติม บางส่วนทาสีชาด ด้านล่างมีห่วงเหล็กสำหรับสอดคานหาม

เอกลักษณ์โดดเด่น เป็นธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อถวายในงานกฐิน โดยท่านคำขาว วัดหนองไหล สร้างขึ้น ๒ หลัง มีขนาดความสูง ๓๗.๕ เซนติเมตร กว้าง ๘๗.๕ เซนติเมตร ยาว ๘๘.๕ เซนติเมตร พนักพิงสูง ๕๑.๕ เซนติเมตร กว้าง ๔๒ เซนติเมตร

๔. ความสำคัญ

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่ง วัดหนองข้างทองทั้งสองหลังเป็นหลักฐานสำคัญทางศิลปกรรม ที่เชื่อมโยงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านทุ่งขุนใหญ่ บ้านทุ่งขุนน้อยกับบ้านหนองไหล ปัจจุบันมีการสงวนรักษาไว้เป็นอย่างดี

๕. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งห์) ในปัจจุบัน

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งห์ วัดหนองข้างทองทั้งสองหลังใช้สำหรับการแสดงพระธรรมเทศนาบ้างในโอกาสสำคัญต่าง ๆ มีการดูแลรักษาไว้อย่างปลอดภัย

๖. ปัญหาที่พบในพื้นที่

ไม่พบปัญหา มีความเหมาะสม ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งห์ได้รับการเก็บรักษาในสภาพดี เนื่องจากสถานที่เก็บ คือ วิหาร และอุโบสถ ไม่ได้เปิดใช้ทุกวัน จึงไม่ได้จัดเก็บและทำความสะอาดเท่าที่ควร หากจัดเก็บสิ่งของและทำความสะอาดอยู่เสมอจะมีสภาพดียิ่งขึ้น

๗. เกร็ดเรื่องเล่าเกี่ยวกับวัด/ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งห์

-

๘. ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน

ธรรมาสน์ตั้งขาสิ่งห์ของวัดหนองข้างทอง มีพระภิกษุดูแลด้วยเห็นว่าเป็นมรดกตกทอดมาจากครูบาอาจารย์ในอดีต จึงเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดีมีการเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ มีการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ด้านรูปแบบลักษณะเชิงทางศิลปกรรม และเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- ชนิษฐา ทุมมากรณ์, วัดหนองไทร, ฐานข้อมูลวัดในจังหวัดอุบลราชธานี : เมืองอุบลราชธานี, http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/ubon_temple/pdf/FTP0001.pdf (สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๕).
- เจริญ จุกกธมโม. ที่ระลึกงานฉลองอุโบสถและพัทธสีมา วัดทุ่งหนองข้างทอง บ้านทุ่งขุนน้อย หมู่ ๕ ตำบลแจระแม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ๑๗-๑๘ มีนาคม ๒๕๓๘. อุบลราชธานี: วัดหนองข้างทอง, ๒๕๓๘.
- อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ พระอธิการอุดร ปสนโน (อุดร สำราญวงศ์) (อดีตเจ้าอาวาสวัดหนองข้างทอง) ณ เมรุวัดหนองข้างทอง ตำบลแจระแม อำเภอมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี วันพฤหัสบดีที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖. อุบลราชธานี: วัดหนองข้างทอง, ๒๕๕๖.